

ฤดูการผสมพันธุ์ของควายไทย

* Breeding Season of Thai Buffaloes

โดย

ทิม พรรณศิริ, สุรเชษฐ์ อุษณกรกุล และ สารกิจ ฉวิลประวีต์
กรมปศุสัตว์

การศึกษาเรื่องควายไทยกำลังได้รับความสนใจจากนักวิชาการในบ้านเราอย่างกว้างขวาง แต่รายงานเกี่ยวกับควายไทยขณะนี้ก็มีจำนวนจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องฤดูการผสมพันธุ์ของควายไทย ซึ่งหลายคนอ้างว่าควายไทยสามารถผสมและคลอดลูกได้ตลอดปี แต่ก็มีหลายคนเชื่อว่าควายไทยมีฤดูการผสมพันธุ์ของมันเองโดยเฉพาะเช่นเดียวกับแพะหรือแกะ แต่ก็ยังไม่มีผู้ใดรายงานออกมาโดยอาศัยข้อมูลจากสถิติการผสมพันธุ์หรือการคลอดลูกว่า แนวโน้มของการผสมพันธุ์ในควายไทยเป็นแบบมีฤดูการผสมพันธุ์ โดยเฉพาะของมันเอง หรือจะมีการผสมพันธุ์ได้ตลอดปี

การศึกษาคั้งนี้นับว่าเป็นการศึกษาเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่การศึกษาที่จริงจังในอนาคต เพราะตัวเลขที่ได้จากการศึกษาคั้งนี้ยังมีจำนวนจำกัดจึงยากที่จะยืนยันให้แน่ชัดลงไป แต่ก็หวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการหรือผู้สนใจเกี่ยวกับเรื่องการผสมพันธุ์ของควายไทยบ้างไม่มากก็น้อย

การศึกษาเอกสาร

ทิม พรรณศิริ (๒๕๑๕) ได้รายงานไว้ว่าควายไทยมีฤดูการออกลูกส่วนใหญ่อยู่ในช่วงระยะ เดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ และมีฤดูการผสมส่วนใหญ่อยู่ในช่วงระยะ

* เสนอต่อที่ประชุมวิชาการของสัตวแพทย์สมาคม ๒๑-๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๘

ชั้นวาคมถึงมีนาคม แต่อย่างไรก็ตามจากการสำรวจพบว่าควายไทยออกลูกได้ตลอดปี แต่บางช่วงก็ออกลูกจำนวนมากและบางช่วงก็ออกลูกจำนวนน้อย

อย่างไรก็ตามรายงานดังกล่าว เป็นรายงานที่ได้จากการสอบถามเกษตรกรที่มีความสนใจในเรื่องนี้เท่านั้น มิได้มีตัวเลขยืนยันว่าควายไทยจะมีฤดูการผสมพันธุ์ที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นหรือไม่

วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ได้จากสถิติการให้ลูกของควายที่สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์สุรินทร์ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๔ ถึง ๒๕๑๗ จำนวน ๖๙ ตัว และจากศูนย์วิจัยเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ท่าพระ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ถึง ๒๕๑๖ จำนวน ๙๑ ตัว

นอกจากนี้ได้ใช้ตัวเลขจากการผสมพันธุ์ของนายทองแดง วงศ์มาตย์ อ. เมือง จ. ร้อยเอ็ด ระหว่างปี ๒๕๑๗ ถึง ๒๕๑๘ จำนวน ๑๗๗ ตัว เพื่อนำมาใช้ศึกษาเกี่ยวกับฤดูการผสมพันธุ์ของควายไทย

ตัวเลขทั้งหมดได้รับการวิเคราะห์ทางสถิติตามวิธีการซึ่งอธิบายโดย Li (๑๙๕๗)

ผลของการศึกษา

เพื่อความไม่สับสนของผู้อ่าน ผลของการศึกษาในแต่ละแห่งจะได้รับการแยกรายงานดังต่อไปนี้ คือ

๑. การออกลูกของควายที่สุรินทร์

จากการศึกษาสถิติการให้ลูกของควายที่สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ในช่วงระยะปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ถึง ๒๕๑๗ เพื่อหาค่าเฉลี่ยที่แม่ควายออกลูกในแต่ละเดือนว่าเดือนใดจะมีการออกลูกที่เปอร์เซ็นต์ ได้รายงานไว้ในตารางที่ ๑ ของรายงาน

ตารางที่ ๑

การกระจายความถี่ของการออกลูกของควายไทยที่สุรินทร์ (๒๕๑๔-๒๕๑๗)

The Distribution of Calving Rate Of Buffaloes at Surin (1971-1974)

เดือน (Month)		อัตราการคลอด % Calving Rate %
สิงหาคม	August	13.04
กันยายน	September	23.18
ตุลาคม	October	23.18
พฤศจิกายน	November	23.14
ธันวาคม	December	11.54
มกราคม	January	2.89
กุมภาพันธ์	February	0.00
มีนาคม	March	1.44
เมษายน	April	1.44
พฤษภาคม	May	0.00
มิถุนายน	June	0.00
กรกฎาคม	July	0.00

94.17

จากตารางที่ ๑ จะพบว่าแม่ควายส่วนใหญ่ออกลูกระหว่างเดือนสิงหาคม ถึง ธันวาคม ซึ่งมีเปอร์เซ็นต์การออกลูกในช่วงนี้ถึง ๙๔.๑๗% โดยมีการออกลูกสูงสุดในช่วงเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน ซึ่งออกลูกเฉลี่ยเดือนละ ๒๓.๑๘% ส่วนเดือนสิงหาคม และ ธันวาคมออกลูก ๑๓.๐๔ และ ๑๑.๕๔% ตามลำดับ

๒. การออกลูกของควายที่ท่าพระ ขอนแก่น

จากสถิติการให้ลูกของควายที่ศูนย์วิจัยเกษตรท่าพระ จ. ขอนแก่น จำนวน ๙๑ ตัว ปรากฏว่าควายส่วนใหญ่ออกลูกในช่วงระยะตุลาคมถึงมกราคม หรือประมาณ ๖๗.๑๒% ของจำนวนที่คลอดทั้งหมดดังแสดงในตารางที่ ๒ ของรายงาน

ตารางที่ ๒

การกระจายความถี่ของการออกลูกของควายไทยที่ท่าพระ (๒๕๑๒—๒๕๑๖)

The Distribution of Calving Rate of Buffaloes at Tha Pra (1969—1973)

เดือน (Month)		อัตราการคลอด % Calving Rate %	
สิงหาคม	August	7.69	
กันยายน	September	2.19	
ตุลาคม	October	12.08	} 67.12
พฤศจิกายน	November	14.28	
ธันวาคม	December	8.79	
มกราคม	January	21.97	
กุมภาพันธ์	February	7.69	
มีนาคม	March	9.89	
เมษายน	April	1.09	
พฤษภาคม	May	6.59	
มิถุนายน	June	3.29	
กรกฎาคม	July	4.39	

ตารางที่ ๔

การกระจายความถี่ของการออกลูกของควายไทยที่อีสาน

The Distribution of Calving Rate of Buffaloes in the North—East

เดือน (Month)		อัตราการคลอด % Calving Rate %
สิงหาคม	August	10.00
กันยายน	September	11.25
ตุลาคม	October	16.87
พฤศจิกายน	November	18.12
ธันวาคม	December	10.00
มกราคม	January	13.75
กุมภาพันธ์	February	4.37
มีนาคม	March	6.25
เมษายน	April	1.25
พฤษภาคม	May	3.75
มิถุนายน	June	1.87
กรกฎาคม	July	2.50

79.95

ตารางที่ ๕

การกระจายความถี่ของการผสมพันธุ์ และคาดการณ์จะออกลูกของควายที่ จ. ร้อยเอ็ด

(๒๕๑๗-๒๕๑๘)

The Distribution of Mating Rate and Expecting Calving Rate of Buffaloes at Roi-Ed

1974-1975

เดือน	อัตราผสม	คาดการณ์อัตราการคลอดลูก
Month	Mating Rate	Expecting Calving Rate %
สิงหาคม	August 2.22	8.88
กันยายน	September 3.70	16.29
ตุลาคม	October 5.18	15.55
พฤศจิกายน	November 8.88	14.07
ธันวาคม	December 16.29	13.33
มกราคม	January 15.55	11.11
กุมภาพันธ์	February 14.07	4.44
มีนาคม	March 13.33	2.96
เมษายน	April 11.11	2.22
พฤษภาคม	May 4.44	2.22
มิถุนายน	June 2.96	3.70
กรกฎาคม	July 2.22	5.18

79.23

79.23

สำหรับการคลอดในเดือนอื่น ๆ ปรากฏว่าแม้จะพบว่าควายยังออกลูกได้ทุกเดือนก็ตาม แต่เปอร์เซ็นต์การออกลูกต่ำกว่า ๑๐% ในแต่ละเดือน และมีเปอร์เซ็นต์การออกลูกตั้งแต่

๑.๐๙-๙.๘๙%

อย่างไรก็ตามเมื่อเอาสถิติการให้ลูกของควายที่สุรินทร์รวมกับ การให้ลูกของควายที่ขอนแก่น ก็จะพบว่าควายไทยในภาคอีสานออก ลูกระหว่างเดือน สิงหาคมถึงมกราคม ประมาณ ๗๙.๙๕% ตัว ดังแสดงไว้ในตารางที่ ๓ ของรายงาน และนับว่ามีความเด่นชัดจากอัตราการคลอดลูกในเดือนอื่น ๆ ซึ่งมีเปอร์เซ็นต์การคลอดลูกตั้งแต่ ๑.๒๕ ถึง ๖.๒๕ เปอร์เซ็นต์

๓. การผสมพันธุ์และคาดการณ์การออกลูกของควายที่ร้อยเอ็ด

จากการศึกษาสถิติการผสมพันธุ์ของควายที่ร้อยเอ็ด จำนวน ๑๗๗ ตัว จะพบว่าควายที่ร้อยเอ็ดมีเปอร์เซ็นต์การผสมส่วนใหญ่อยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเมษายน ซึ่งมีเปอร์เซ็นต์การผสมในช่วงนี้ ๗๙.๒๓% และหากคาดการณ์ว่าควายที่ผสมทุกตัวมี โอกาสจะตั้งท้องและคลอดลูกได้เท่า ๆ กัน ก็พบว่าควายที่ร้อยเอ็ดมีการคลอดลูกประมาณ ๗๙.๒๓% ในช่วงระยะเดือนสิงหาคมถึงมกราคม

วิจารณ์

จากการศึกษาการให้ลูกและการผสมพันธุ์ของควายไทยในภาคอีสาน จะพบว่ามีแนวโน้มให้เห็นว่าควายไทยมีฤดูกาลให้ลูกระหว่างเดือนสิงหาคมถึงมกราคม ดังจะเห็นได้จากตารางที่ ๓ และ ๔ ของรายงาน ซึ่งจะพบว่าในเดือนสิงหาคมถึงมกราคมควายที่จังหวัดสุรินทร์ และขอนแก่นมีเปอร์เซ็นต์การคลอดลูกประมาณ ๗๙.๙๕% และที่จังหวัดร้อยเอ็ดจากการคาดการณ์ที่ได้จากสถิติการผสมพันธุ์ก็ได้พบว่าควายที่ร้อยเอ็ดออกลูกในช่วงระยะเดือนสิงหาคมถึงมกราคม จำนวน ๗๙.๒๓% ซึ่งเท่ากันพอดีจึงอาจจะถือได้ว่าเป็นการยืนยันที่ค่อนข้างจะเชื่อถือได้

แต่เมื่อพิจารณาถึงการให้ลูกของควายที่ขอนแก่นและสุรินทร์แล้วจะพบว่า การให้ลูกของควายที่สุรินทร์มีช่วง ระยะการ ให้ลูกที่ค่อนข้างแน่นอนและ ชัดเจนอันเป็นแนวโน้ม คล้ายกับว่าควายไทยมีฤดูกาลออกลูกอย่างแน่นอน ส่วนควายที่จังหวัดขอนแก่นมีการกระจาย

การออกลูกตลอดปี แต่ว่ามีช่วงระยะเวลาให้ลูกมากระหว่างเดือนตุลาคมถึงมกราคมแต่เมื่อศึกษาถึงวิธีการจัดการของแต่ละแห่งแล้วจะพบว่ามีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย กล่าวคือการจัดการที่จังหวัดสุรินทร์บางปีก็ใช้พ่อควายคุมฝูง เฉพาะในช่วงระยะปลายเดือนกรกฎาคมถึงธันวาคม แต่บางปีก็ใช้คุมตลอดปี ส่วนที่จังหวัดขอนแก่นใช้พ่อควายคุมฝูงตลอดปี ซึ่งนับว่ามีความแตกต่างกันในเรื่องจัดการ จึงทำให้การกระจายความถี่ของการให้ลูกของควายทั้งสองแห่งแตกต่างกัน

สำหรับอัตราการผสมพันธุ์ของควายที่จังหวัดร้อยเอ็ด มีสิ่งที่น่าสนใจที่ควรจะได้ทราบก็คือ แม่ควายถูกจูงมาผสมเป็นรายตัวไม่ใช่พ่อควายคุมฝูง ดังนั้นเปอร์เซ็นต์การผสมพันธุ์ในแต่ละเดือนจึงมิได้ขึ้นกับแม่ควายที่เป็นสัตว์เท่านั้น แต่ขึ้นกับความสนใจของเจ้าของที่จูงแม่ควายมาผสมด้วย แต่อย่างไรก็ตามเมื่อนำตัวเลขที่ได้มาใช้ ในการคาดการณ์ว่าจะมีลูกคลอดออกมาในเดือนใดเท่าใดแล้ว ก็ได้พบว่าเปอร์เซ็นต์คาดการณ์การคลอดลูกที่เกิดจากสถิติการผสมพันธุ์ดังกล่าวมีช่วงระยะเดียวกัน คือตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงมกราคม และมีเปอร์เซ็นต์การคลอดลูกเท่ากันคือ ๗๙.๒๓ เปอร์เซ็นต์จากตัวเลขที่คาดการณ์ไว้เปรียบเทียบกับตัวเลขจริงที่ได้จากสถิติที่สุรินทร์และขอนแก่นรวมกัน ๗๙.๙๕ เปอร์เซ็นต์

Bhattacharya (1968) ได้รายงานไว้ว่า พ่อควายจะให้ น้ำเชื้อดีที่สุดในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเมษายน ซึ่งเมื่อตรวจจากรายงานในตารางที่ ๕ จะพบว่าในช่วงระยะดังกล่าวแม่ควายได้รับการผสมมากที่สุดคือสูงถึง ๗๙.๒๓ เปอร์เซ็นต์ Majeed et.al. (1961) ได้สังเกตพบว่าควายแสดงการเป็นสัตว์สูงที่สุดในช่วงเดือนตุลาคมถึงธันวาคม คือประมาณ ๓๗.๕ เปอร์เซ็นต์ของควายที่เป็นสัตว์ตลอดปี แต่จากการศึกษาครั้งนี้ควายไทยเป็นสัตว์รับการผสมพันธุ์สูงสุดในช่วงระยะเดือนธันวาคมถึงมีนาคม คือมีควายเป็นสัตว์สูงถึง ๕๙.๒๔ เปอร์เซ็นต์ในช่วงระยะดังกล่าว ส่วน Asker และ El—Itriby (1958) พบว่าควายในอียิปต์เป็นสัตว์ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์สูงถึง ๗๕ % ส่วนในฤดูร้อนจะมีควายเป็นสัตว์ไม่เกิน ๔ % ในขณะเดียวกัน Hafes (1955) ก็ได้รายงานว่าควายจะเริ่มเป็นสัตว์ตั้งแต่เดือนสิงหาคมไปจนถึงเดือนมีนาคม และจะหยุดเป็นสัตว์ในช่วงระยะเดือนเมษายนถึงกรกฎาคม

อย่างไรก็ตามวิธีสีก็จะเป็นการด่วนเกินไปที่จะสรุปเอาว่าควายไทยมีฤดูกาลผสมพันธุ์
จิ้งที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ ๓ และ ๔ ของรายงาน เพราะตัวเลขที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้นอกจาก
จากจะมีจำนวนน้อยแล้ว ยังมีสิ่งที่จะต้องแก้ไขในด้านการจัดการดูแลและสิ่งแวดล้อมที่เข้า
มาเกี่ยวข้องด้วย จึงควรที่จะได้รับการศึกษาต่อไปเพื่อยืนยันผลการศึกษาค้างครั้งต่อไป

สรุป

จากการศึกษาฤดูกาลผสมพันธุ์ของควายไทยจากสถิติการให้ลูกของควายที่สถานี
บำรุงพันธุ์สัตว์สุรินทร์ จำนวน ๖๙ ตัวระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๔—๒๕๑๗ และที่ศูนย์วิจัยเกษตร
ท่าพระ จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๙๑ ตัว ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๒—๒๕๑๖ และจากสถิติ
การผสมพันธุ์ของพ่อควายที่จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑๗๗ ตัว ในระหว่างปี ๒๕๑๗—๒๕๑๘
เพื่อศึกษาว่าควายไทยมีฤดูกาลผสมพันธุ์หรือไม่พบว่า.

๑. ควายไทยมีช่วงระยะออกลูกมากที่สุดในระหว่างเดือนสิงหาคมถึงมกราคม คือ
๗๙.๒๓ เปอร์เซ็นต์ จากสถิติการให้ลูกของควายที่สุรินทร์และขอนแก่น และ ๗๙.๒๓ เปอร์เซ็นต์
จากคาคที่ได้ลูกจากการผสมพันธุ์ควายที่จังหวัดร้อยเอ็ด

๒. ควายไทยมีช่วงระยะเวลาการผสมพันธุ์สูงระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเมษายน คือ
มีแม่ควายได้รับการผสมพันธุ์สูงถึง ๗๙.๒๓ เปอร์เซ็นต์

คำนิยม

ผู้รายงานขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์สุรินทร์และศูนย์วิจัยเกษตร
ท่าพระ ที่มีส่วนในการรวบรวมตัวเลขครั้งนี้เป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย และขอขอบคุณนาย
ทองแดง วงศ์มาตย์ เจ้าของพ่อควายที่จังหวัดร้อยเอ็ดที่ได้มอบตัวเลขการผสมพันธุ์ให้ผู้รายงาน
งานได้นำมาใช้ ในการเขียนรายงานนี้ หากมิได้รับความช่วยเหลือดังกล่าวแล้วรายงานนี้คง
จะไม่สามารถนำมาเสนอต่อท่านผู้อ่านได้

อนึ่ง ผู้รายงานขอขอบคุณนายพจน์ พุฒรังษี ผู้อำนวยการกองวิชาการ ที่ได้
สนับสนุนให้มีการศึกษาค้างนี้ และ น.ส. บุปผา สุขมาก และเจ้าหน้าที่ทุกคนในกองวิชาการ
ที่ได้ช่วยจัดพิมพ์ ไร่เขียวและเย็บเล่มจนสำเร็จออกมารายงานที่สมบูรณ์มา ณ ที่นี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

๑. ทิม พรรณศิริ ๒๕๑๕ การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับกระบือในภาคอีสาน เอกสารทางวิชาการ กองวิชาการ กรมปศุสัตว์ จำนวน ๒๙ หน้า
2. Asker, A.A., A.A. El-Itriby 1958. Frequency of Using Bulls for Services and Distribution of Calving in the Egyptian Buffalo. Alexandria J. Agr. 6: 25.
3. Bhattacharya, P. 1968.—Buffalo Artificial Insemination for Livestock Farm. 4th Ed. Rutgers Univ. Press, New Brunswick, New Jersey.
4. Hafes, E.S.E. 1955—Puberty in the Buffalo cow J. Agr. Sci. 46:137.
5. Li, Jerome. 1957—Introduction to Statistical Inference. Edwards, Inc., Arbor. Michigan
6. Majeed, M.A., G.K.S. Garlick and I.R. Khan. 1961. Seasonal Trends in Frequency of Oestrous of Buffaloes and Cows. Agr. Pakistan, 12:181.

*** BREEDING SEASON OF BUFFALOES
IN THAILAND
BY**

T. Bhannasiri, S. Usanakul and S. Tawinpravat

Dept. Livestock Development, Bangkok

SUMMARY

Total number of 170 calving of buffaloes at Khonkaen and Surin and another 177 matings at Roi-Ed were analyzing for the breeding season of buffaloes in Thailand. The authors observed as follows:

1. Most of the buffalo cows calving from August to January in the total amount of 79.99 per cents according to the available data at Khonkaen and Surin.
2. Most of the buffalo cows were mating from November to April, in the total amount of 79.23 per cents, were observed at Roi-Ed. From these, the calculated expecting calving rate will be in high frequency from August to January which in good agreement with the one noticed at Khonkaen and Surin.

However, it is still doubtful to indicate definitely that the breeding season does exist in the buffaloes in Thailand because the available data is rather limited and some more data are do needed for further investigation.